

«El traductor és un lector seduït per les paraules»

Conversa entre Maria Barbal i la seva traductora a l'alemany, Heike Nottebaum

V?deo: <https://www.youtube.com/watch?v=st6IBDhDUOY>

"La història de *Pedra de tartera* em va fer escriptora", recorda sovint Maria Barbal (<http://catorze.naciodigital.cat/noticia/400/maria/barbal/fora/em/fan/parlar/pais/mi>). La novel·la també va ser decisiva en la trajectòria professional de Heike Nottebaum (Bochum, Alemanya, 1961). Ens ho expliquen totes dues en una conversa a la biblioteca Bernard Lafargues (http://www.llull.cat/catala/quiesqui/biblioteca_irl.cfm) de l'Institut Ramon Llull (<http://www.llull.cat/catala/home/index.cfm>).

Heike Nottebaum: La nostra és una història d'amistats, coincidències, casualitats i sort. Fa anys una amiga em va recomanar *Pedra de tartera*. Tot d'una vaig sentir el desig de traduir-la, el convenciment que s'havia de fer conèixer als lectors alemanys. Però va sorgir un obstacle, al meu parer molt gran: jo no era cap professional. Els meus coneixements de català eren passius, no sabia ni parlar ni escriure en català. L'amiga que me l'havia recomanat em va donar coratge i em va convèncer que es tracta d'entendre el text i de dominar l'idioma matern. Vaig fer el cor fort i vaig començar a cercar una editorial. *Pedra de tartera* em va fer traductora.

Maria Barbal: Aquí hi ha un paral·lelisme, perquè a mi *Pedra de tartera* em va fer escriptora. Jo no m'havia proposat escriure, però la història em va demanar que l'escrivís.

CATORZE: La traducció a l'alemany va funcionar molt. Els primers cent mil exemplars es van vendre en un temps rècord.

Heike Nottebaum: Moltes vegades m'he plantejat la qüestió de l'èxit a Alemanya. No n'he trobat una resposta definitiva, però crec que hi ha alguns punts decisius: *Pedra de tartera* narra un món rural que ja no existeix, ni aquí ni allà; la literatura de memòria domina bona part de la literatura contemporània a Alemanya; a la memòria de moltes famílies alemanyes existeix aquest padrí, aquest conco desaparegut en el remolí de la història, sense sepultura, en un camp de concentració. No crec que el que hagi atret els lectors alemanys sigui l'exotisme. Els alemanys han tingut molta experiència de guerra i saben què és la fam, la pèrdua i el sofriment.

Maria Barbal: Hi ha lectors alemanys que conservaven la vivència de la guerra, personal o heretada, i que tenien un punt de contacte directe amb l'argument de la novel·la.

Heike Nottebaum: Es pot llegir *Pedra de tartera* des d'altres experiències històriques i altres contextos culturals, i en sents igualment tota la densitat humana. Les angoixes dels personatges són les nostres. I les raons de la seva alegria, de la seva ràbia, de les seves llàgrimes.

La Heike ha escrit les versions alemanyes de *Pedra de tartera*, *País íntim*, *Emma* i *Càmfora*, per aquest ordre. Són les úniques obres literàries que ha traduït. El contacte entre l'autora i la traductora ha estat "més precís, més fàcil i més fluid" amb cada nou llibre. "Al principi feia preguntes a la Maria en castellà, i vaig veure que això no podia ser", diu la Heike en un català més que notable. A la traductora li va anar bé conèixer el Pallars: "La Maria em va ensenyar els llocs de les novel·les, i això em va ajudar molt atmosfèricament i emocionalment".

Heike Nottebaum: *Pedra de tartera* em semblava molt difícil de traduir per diverses raons. Simona Skrabec, que va fer-ne la traducció a l'eslovè, em va dir que ella coneixia molt bé tot

aquest ambient rural. Però jo vinc d'una ciutat i no coneixia el sistema de regar els horts i coses així. I teníem el tema del dialecte del Pallars. Cercar una equivalència en un dialecte alemany no tenia cap sentit. Vaig optar per un llenguatge proper a l'expressió oral. Trobar la veu narrativa de la Conxa en alemany va ser tot un procés, perquè és la veu d'una dona poc avesada a expressar els seus sentiments però capaç de construir unes imatges d'una bellesa inusitada.

Maria Barbal: La Heike va traduir el llibre des del sentiment d'una lectora a qui el llibre ha arribat profundament, i això fa que la traducció sigui molt reeixida. La Conxa és una dona que no té gaires paraules i que no té gaires ganes d'enraonar, més aviat enraona per ella mateixa. Crec que era un repte molt fort i que probablement un traductor més professional que no hagués tingut aquesta empatia cap a la història, i aquesta dedicació, no se n'hauria sortit.

Heike Nottebaum: Tu dius que escriure és posar-se en la pell dels altres, i això també és vàlid per a la traducció. De teoria, francament, no en sé gaire, però vaig viure mesos en la pell de les teves protagonistes: la Conxa, la Rita, l'Emma i la Palmira. Una vegada acabades les traduccions vaig enyorar aquests personatges, el seu món i les seves atmosferes.

CATORZE: Ni que no coneguis l'alemany, intueixes que la traducció és bona per la reacció dels lectors?

Maria Barbal: Sí, i tant. Hi ha casos concrets de lectors alemanys que fa molts anys que viuen aquí, que havien llegit el llibre en català i després l'han llegit en alemany, i que et fan comentaris com "ah, doncs no sabia quin triar, eh?".

CATORZE: Un traductor pot millorar una novel·la?

Maria Barbal: Crec que sí, si té prou paciència i temps per perfilar el que diu l'autor i buscar en la seva llengua cada matís concret.

Heike Nottebaum: El lector no ha d'adonar-se que és una traducció. No seria desitjable que el lector notés tot el temps que està llegint un llibre que no s'ha escrit en alemany.

CATORZE: La traducció és un art i la literatura un ofici? O no va així?

Maria Barbal: El traductor és un lector seduït per les paraules, per la literatura. Entra a l'ofici amb un interès artístic. Sí que hi ha ofici, per descomptat, però també hi ha el fet de viure en la història, que seria una part més creativa. Suposo que també depèn de la sensibilitat de cada traductor.

CATORZE: Heu anat de gira promocional plegades, per Alemanya.

Maria Barbal: Sí, hem fet unes quaranta lectures, i allà la Heike té una doble feina perquè m'ha de fer d'interpret. Les persones que llegeixen arreu són molt similars: interessades, sensibles, amb ganes de diàleg. Envejo el costum alemany de celebrar la lectura. Socialment és un element de reunió important.

Heike Nottebaum: L'experiència de les lectures és molt bonica perquè tens un contacte molt directe i humà amb els lectors. La gent ve i paga per escoltar l'autor. En el teu cas volien sentir la música del català, volien saber com sona. I molts lectors alemanys a través d'aquestes lectures van descobrir una literatura europea com la catalana. També van sorgir moltes preguntes sobre Catalunya i el català.

Maria Barbal: La pregunta "com és que, podent escriure en castellà, escrius en català" la vaig respondre amb un curs ràpid d'història de Catalunya, per fer-los entendre la situació de Catalunya i dels escriptors catalans en concret.

CATORZE: Teniu cap altra traducció en cartera?

Heike Nottebaum: De moment no, però ens agradaria molt.

Maria Barbal: Hi ha llibres que han anat molt bé, com *Carrer Bolívia* o la darrera novel·la, *En la pell de l'altre*. No tenim projecte, però...

Heike Nottebaum: ...d'il·lusions i de ganes, ens en sobren.

Heike Nottebaum llegeix «Wie ein Stein im Geröll» (Pedra de tartera):

V?deo: <https://www.youtube.com/watch?v=4BWCXUQyXcc>